

Yayın Geliş Tarihi: 07.07.2015
Yayına Kabul Tarihi: 03.04.2016
Online Yayın Tarihi: 12.07.2016
<http://dx.doi.org/10.16953/deusbed.52254>

Dokuz Eylül Üniversitesi
Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi
Cilt: 18, Sayı: 2, Yıl: 2016, Sayfa: 319-341
ISSN: 1302-3284 E-ISSN: 1308-0911

Araştırma Makalesi

TRAVMATİK SÜREÇLERDE YAŞANAN SAHİPLİK KAYIPLARI VE BENLİK AŞINMASI

Sonyel OFLAZOĞLU*
Şenay SABAH**

Öz

Genişletilmiş benlik kuramına göre kişilerin benlikleri sahip olduklarını da kapsayacak biçimde genişlemektedir. Bunun yanında bireylerin yaşadıkları olaylar ve travmalar da benlik üzerinde etkili olabilmektedir. Bu kapsamda, yaşanan travmatik olayların sahipliklerin kaybı ile sonuçlanması, benlik aşınmasına sebep olabilmektedir. Sahipliklerin kaybıyla gerçekleşen benlik aşınmasının geçmiş, mevcut ve gelecek benlikleri arasında bağlantı kurulmasını zorlaştırdığı ilgili çalışmalarda ileri sürülmektedir. Bu çalışma kapsamında, kişilerin sahipliklerini beklenmedik bir şekilde kaybettiklerinde bunun benlikleri üzerindeki aşındırıcı etkisi ele alınmaktadır. Bu çerçevede Suriye’de 2010 yılında başlayan olaylar sonrasında Suriye’den Türkiye’ye sığınanların, sahip olduklarını bırakmak zorunda kalmalarının benzer bir benlik aşınımına yol açabileceği bu çalışmada öne sürülmektedir.

Anahtar Kelimeler: Genişletilmiş Benlik, Travma, Benlik Aşınması, Kimlik İnşası.

POSSESSION LOSSES DURING TRAUMA AND SELF EROSION

Abstract

According to the Extended Self Theory, selves may be extended in order to cover the possessions. Besides, traumatic events may also be affect the self. In this sense, the loss of possessions due to traumatic events may cause self-erosion. According to the relevant literature, self-erosion due to possession losses cause disconnection between past, present and future selves. In this study, the erosive effect of unexpected loss of possessions on self is evaluated. Within this context, the loss of Syrian refugees, occur after the developments that start in Syria in 2010 is the framework. The possible self-erosion due to this loss is the main research question.

Keywords: Extended Self, Trauma, Self-Erosion, Identity Construction.

* Yrd. Doç. Dr., Mustafa Kemal Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, İşletme Bölümü, oflazoglusonyel@gmail.com

** Yrd. Doç. Dr., Ankara Üniversitesi, Siyasal Bilgiler Fakültesi, İşletme Bölümü, senaysabah@gmail.com

GİRİŞ

Sabit bir benliğe sahip olup olmadığımız konusu, ego teorisinden demet kuramına birçok farklı ve alternatif yaklaşım tarafından ele alınmaktadır. Yakın tarihli çalışmalar kişilerin sabit bir benliğe sahip olmaktan çok benliklerini söylemleri üzerine inşaa ettiklerini ifade etmektedir. Buna göre, kişiler kişisel tarihlerini de içerecek şekilde benliklerini çevresel koşullara uygun olarak tekrar tekrar oluşturmaktadır. Çevresel koşulların yansıması olarak oluşturulduğu ifade edilen “ayna benlik” kavramı bu durumu açıklamak üzere önerilmektedir (Kleine ve Kleine, 2000). Bu kapsamda, geçmiş yaşantılar ve hatıraların da bireyler tarafından mevcut koşullara uygun olarak kişilerin söylemleri ile sürekli yeniden oluşturulduğu ifade edilmektedir. Bu noktada hatıralar, anlatılar yoluyla benliği oluşturduğundan (Stephens ve Hill, 1996) bireysel hatıralar benlik oluşumunda önemli rol oynamaktadır (Hirschman ve Hill, 2000). Böylece benlik, büyük oranda kişilerin geçmiş hikâyeleri ile ilişkili olarak ele alınmaktadır (Brison, 2002).

Bunun yanında, kendi hikâyelerimizi nasıl ifade ettiğimiz, benliğimize ilişkin kişisel algımızı da elbette içermektedir. Bu nedenle eğer yaşanan bir olay kişisel hayat hikâyemizde önemli bir yer oluşturuyorsa, söz konusu olayın benliğimizin de önemli bir unsurunu temsil ettiği belirtebilir (Berntsen ve Rubin, 2007). Böylece kişilerin yaşadıkları travmatik olayların benlikleri üzerinde de önemli etkiye sahip olduğu ifade edilebilir. Çünkü travmatik olaylar kişisel hikâyeleri değiştirmekte ve genellikle de bu hikâyelerde bir kırılma yaratmaktadır. Bunun sonucunda travma sonrası kişilerin benlikleri ve geçmişleri travma merkezli olarak oluşmaktadır (Dodson, 1996). Dahası, travmatik olaylar hayatta bizim için gerçekte neyin önemli olduğunu sorgulamakta ve bu durum da benliğin yeniden tanımlanması konusunda bireyleri yönlendirebilmektedir (Walsh, 2007; Wattanasuwan, 2005). Bu nedenle de travma atlatmış bireylerin genellikle artık aynı insan olmadıklarını ifade ettikleri gözlenmekte, hatta kimi zaman böylesi süreçlerin ardından kendilerine yeni isim vermeyi tercih ettikleri ifade edilmektedir (Brison, 2002). Böylece sürecin sonunda benlik anlamında kişilerin geçmiş, bugün ve gelecekleri arasında bir kırılma yaşanmaktadır (Noble ve Walker, 1997).

Yaşanan travmatik olayların bireylerin hatıralarını ve sonuç olarak da benliklerini çoğunlukla geri dönülmez bir biçimde değiştirdiği gerçeğinin yanı sıra, söz konusu travmanın bireyin benliği üzerinde dolaylı bir etkisi daha bulunmaktadır. Buna göre, genişletilmiş benlik kuramı, bireylerin sahip olduklarının benliklerinin parçası olarak değerlendirileceğini ifade etmektedir (Belk, 1988). Buradan hareketle, bireylerin sahipliklerini kaybetmelerine yol açan travmatik olayların, sahip olunanlar dolayısıyla da benlik üzerinde etkisinin olduğu ifade edilebilir. Başka bir ifadeyle sahipliklerin benliğin bir parçasını oluşturduğu noktada onları kaybetmek benlikte aşınmaya yol açabilecektir. Bu çerçevede, Suriye’de 2010 yılında başlayan olaylar sonrasında Suriye’yi terk etmek zorunda kalanların, sahip olduklarını zorunlu olarak geride bıraktıklarından, benzer bir benlik aşınımı yaşayabileceği öne sürülmektedir.

Çalışmanın temel sorusu, genişletilmiş benlik kuramının “sahip olduklarımızın da benliğimizin bir parçası olduğu” yaklaşımından hareketle belirlenmiştir. Buna göre çalışmada hiçbir şeye sahip olmadığımız durumda, ya da sahipliklerimizi beklenmedik bir şekilde kaybettiğimizde bunun benliğimizdeki etkisi ele alınmaktadır. Suriye’den Türkiye’ye sığınanlar kapsamında söz konusu araştırma sorusu incelenmeye çalışılmaktadır. Çalışmada öncelikle genişletilmiş benlik kuramı ve travma ile benlik ilişkisi ele alınmaktadır. Daha sonra travma sonrasında yaşanan kayıpların ele alınmasında birlikte yaşadığımız hayvanlar, hayatımızda önemli olan kişiler ve sahip olduklarımız ile yaşadığımız ortam başlıkları incelenmektedir. Bu çerçevede çalışmada Hatay ilinde yaşayan ve farklı demografik, kültürel ve ekonomik özelliklere sahip altı Suriyeli sığınmacı ile derinlemesine görüşme gerçekleştirilmiştir. Sonuçlar tablolar ve uzun alıntılar yardımı ile sunulmaktadır.

GENİŞLETİLMİŞ BENLİK

Bireysel kimlik konusu, sosyal bilimlerin çeşitli alanlarında yaygınlıkla ele alınan bir konu olmakla birlikte bu kapsamda birbirini tamamlayan ve birbirine alternatif birçok teori geliştirilmiştir. Söz konusu teoriler iki ana eksende incelenebilir. Bu eksenlerin belirlenmesinde öncelikle kişilerin bütünlüklü bir kimlik algısına sahip olup olmadıklarına ilişkin varsayım önemlidir. Birincisi kimliği nesnel ve sabit olarak ele alan çalışmalardır. Buna göre kişilerin zamansal ya da mekânsal olarak tutarlı kimliklerinin olduğu ve kimliklerin ve kimliklerdeki değişimlerin nesnel koşullar tarafından oluşturulduğu ifade edilmektedir (Shankar, 2000). İkincisi, kimliği bireysel olarak inşa edilen ve değişken olarak değerlendiren çalışmalardır. Bu kapsamda, kişiler kimliklerini ya öyle ya böyle değil, kimi zaman ve kimi durumda hem öyle hem böyle kurmaktadırlar (Aaker ve Akutsu, 2009). Buna göre bütünlüklü bir kimlik algısı sorgulanmakta ve kişilerin kimlik unsurlarının durumsal ve zamansal olarak tekrar tekrar üretildiği ifade edilmektedir. Her iki bakış açısının da önemli düzeyde takipçisi bulunmaktadır. Ancak ikinci yaklaşım mevcut literatürde hızla önem kazanmaktadır. Mevcut çalışmada bireysel kimlik, hem bireysel hem de sosyal bir inşa süreci olarak Belk’in “genişletilmiş benlik” teorisi kapsamında ele alınacaktır.

Kimlik ve benlik kavramları bu noktada oldukça kesişen kavramlardır. Buna göre bireylerin yaşantılarına ilişkin söylemlerini ifade eden benlik, kişinin geçmiş, mevcut ve gelecek kimliklerini içermektedir (Kleine vd., 1995). Bununla birlikte, benlik de birbirinden farklı, hatta kimi zaman çelişen kimlik boyutlarından oluşmaktadır (Stryker ve Burke, 2000). Başka bir ifadeyle, kişilerin benlikleri, tek ve tutarlı bir kimliği değil, çoğulcu, parçalı ve çoğunlukla çelişen kimlik boyutlarını ifade etmektedir (Van De Mierop, 2008). Buna göre kişiler yaptıkları, algılanan geçmişleri ve sahip oldukları çerçevesinde kimliklerini oluşturmaktadır. Bu kapsamda ele alınan, Belk (1990)’ın genişletilmiş benlik (extended self)

kavramına göre kişilerin benlikleri, sahip oldukları ve geçmişleri ile genişlemektedir.

Buna göre Belk (1988) iç benliğin (internal self) bilişsel dünyanın ötesinde fiziksel çevrede var olan dış nesnelerle ve sahipliklerle sınırını genişlettiğini ileri sürmüşler ve benliğin bu yeni formunu genişletilmiş benlik olarak kavramsallaştırmışlardır. Kısaca genişletilmiş benlik, insanların benliklerinin bir parçası olarak gördükleri tüm sahipliklerin bir bütünü olarak tanımlanmaktadır. Bunlar; aile, eşyalar, arkadaşlar, iş, hayvan, sosyal roller vb. olabilir. Genişletilmiş benliğin kapsamındaki kimliği temsil eden bu sahiplikler kişinin düşünce ve davranışlarını temsil eder ve kişinin kim olduğunu öğretmeye, hatırlatmaya ve tanımlamaya yardımcı olur (Belk, 1988). Özellikle, antropolojik çalışmalarda vurgu yapılan ölüm sonrası ritüellerde kişinin sahip olduğu, en sevdiği eşyalarla gömülme gelenekleri, sahiplik ve benlik arasındaki ilişkiye kanıtlar oluşturmaktadır. Çağdaş tüketim örneklerinde de buna rastlamak mümkündür. İnsanlar sahip olduklarını evlerinde ya da yaşamlarında sergilerken sadece kendilerini iyi hissetmezler aynı zamanda başkalarının da gözünde görülmek istedikleri şekli temsil ederler. Bu bağlamda sahip oldukları ile benlikleri arasında bir ilişki bulunmaktadır.

İnsanlar sahip oldukları ve kimlikleri için önemli olan nesnelerle bir bağ kurarlar ve kimliklerinin bir parçası olarak gördükleri nesnelere, kimlikleriyle ilgisi olmayan nesnelere nazaran daha yoğun bir bağlılık hissederler. Söz konusu bu bağlılığın bilinmesi nesnelere karşı işlevsel bağ kurulan ve benlikle ilişkili olmayanların diğerlerinden ayrılması için önemlidir (Belk, 1989). Dahası bu bağlılık, genişletilmiş benliğin, bireyin kendi hayatını anlamlandırması ile faydacı olmayan ve sembolik tüketimin açıklanmasında da önemli bir rol oynadığını göstermektedir (Belk, 1988). Böylece kimlik, sahip olunan metalar, çevredeki insanlar, evcil hayvanlar, geçmiş yaşantıları kapsayacak biçimde tanımlanmaktadır. Csikszentmihalyi ve Halton (1981) ise sahip olunan fotoğrafların, eşyaların ve hediyelerin benlik üzerindeki etkisini vurgulamaktadır. Buna göre söz konusu faktörler kişinin geçmiş deneyimleri ile bir bağ kurmasını sağlar. Buna ek olarak ailenin kültürel, tarihi sanat eserleri, el yapımı antika eşyaları da genişletilmiş benlikle ilişkilidir (Belk, 1988). Belk (1988) bu kapsamda sahiplikleri geçmişle bağ kurmamızı sağlayan hafıza ve hikâyelerin bir pratiği olarak tanımlamıştır ve genişletilmiş benliğin unsurlarını, koleksiyonlar, para, hayvanlar, diğer insanlar ve vücudun parçaları olarak kategorize etmiştir. Genişletilmiş benliğin bir unsuru olarak ele alınan para sadece para sahipliğini değil aynı zamanda parayla alınabilecek eşyaları da kapsamaktadır. Böylece söz konusu ürünler kişinin benliğinin bir parçası olduğundan çalındığında, kaybedildiğinde veya bozulduğunda benliğin bir parçasının kaybı olarak hissedilebilir (Dodson, 1996; Mittal, 2006; Noble ve Walker, 1997; Wong vd, 2012). Sahipliklerin yaratılma süresi ve yaratıcılığı arttıkça daha kıymetli olmaktadır. Böylece sahip olunanların fonksiyonları genişletilmiş benlikte kimliği korumayı, arttırmayı ve yaratmayı da içeren bir rol oynar ve benliğin bir parçası olarak kabul edilir.

Literatürde sahipliğin benliğin önemli bir unsuru olduğuna dair ve sahipliklerin bireyde travma yaratabilecek olan istek dışı kayıp veya hasarların da benlik üzerindeki etkisi üzerine çeşitli çalışmalar bulunmaktadır. Maddi sahipliklerin kaybı ve benlik arasındaki ilişki gönüllü kayıp ve gönülsüz kayıp olmak üzere iki şekilde temellendirilmiştir. Gönüllü kayıplar, kullanılamaz olunan durumları ve kendi benlik imajları ile uyumlaştıramadıkları durumlardaki kayıpları temsil etmektedir. Örneğin; çocuklarını farklı bir bölgede okula göndermek için evlerini değiştirmeleri veya gözden çıkarmaları gibi. Diğer taraftan gönülsüz kayıplar ise hırsızlık, doğal afet, savaş gibi istem dışı olan durumları temsil etmektedir. Belk (1988) sahipliklerin gönülsüz kayıplarında süregelen travmaların genellikle gönüllü kayıplar için geçerli olmadığını ileri sürmektedir. Tüketici davranışı literatüründe çoğunlukla kişilerin rollerine ilişkin değişiklikleri de içeren kimlik inşası veya coğrafi yer değiştirme (Kleine ve Kleine, 2000; Wattanasuwan, 2005) gibi planlanmış ve gönüllü kararlara odaklanılmıştır. Sahiplik eğiliminde istemsiz kayıplar ile ilgili olarak yapılan çalışmalarda ise çoğunlukla boşanma, tutukluluk (Hirschman ve Hill, 2000), ölümcül hastalık (Kates, 2001), iş kaybı, sevilen biri ya da evcil hayvanın ölümü (Stephens ve Hill, 1996) ve ekonomik buhranlara (Hill ve Reed, 1998; Wasson ve Hill, 1998) vurgu yapılmıştır. Çalışmaların çok azı felaketlerle ilgili olmakla beraber bunların çoğu da gerçek kayıplar ve bu kayıpların yapısı ile bunların yeniden kazanılması (*kurtarılması*) gibi konulara odaklanmıştır (DeLorme vd., 2004).

TRAVMA VE BENLİK

Travmatik olay kişinin ölüm tehdidi içeren bir güç karşısında çaresiz hissettiği durumlar olarak ifade edilmektedir (Brison, 2002). Travma ise fiziksel ve psikolojik bütünlük, önemli kişiler ve ilişkiler, hayvanlar, ev ve sahip olunan eşyalar, yaşam tarzı, gelecek potansiyeli/umutlar gibi birçok farklı kaybı içermektedir (Walsh, 2007). Bu noktada, travma temelde iki biçimde kişinin benliğini etkilemektedir. Birincisi, söz konusu kayıpların kişilerin benliklerinin parçası olmasından hareketle, travmanın kendisi de yaşayan kişinin benliğinin önemli bir parçası haline gelmektedir (Berntsen ve Rubin, 2007). Çünkü kişiler söz konusu sahipliklerine çeşitli anlamalar yüklemekte ve böylece kendileriyle ilişkilendirmektedir (Sayre, 1994). İkinci nokta ise travmanın kişilerin bireysel tarihlerini önemli ölçüde değiştirmesi ve böylece benliklerini etkilemesine dayanmaktadır. Vietnam gazilerinin söylediği ifade edilen “Ben Vietnam’da öldüm.” cümlesi bu kapsamda değerlendirilebilir (Brison, 2002). Çünkü rutin yaşamdan radikal bir ayrılma bireyin varoluşuna zarar vermektedir (Wattanasuwan, 2005). Buna göre travma ile bireysel kimlik kırılmakta ve önemli bir ölçüde zarar görmekte ve kişi eski ve yeni benliği arasında süreklilik kurmakta zorlanmaktadır.

Buna göre, travmanın yaşandığı andan itibaren kişinin önemli bir benlik boyutunu oluşturmasının temel nedenlerinden biri, travmatik olayın geçmişe ilişkin diğer hatıralar için, geleceğe ilişkin ise beklentiler için bir referans noktasını

oluşturmasıdır (Berntsen ve Rubin, 2007). Böylece benlik farklılaşması söz konusu olmaktadır. Başka bir ifadeyle kişi geçmiş benliği, mevcut benliği ve aynı zamanda gelecek benliği arasında bağlantı kurmakta zorlanmaktadır. Bu kapsamda benliğin tutarlı ve öngörülebilir olmaktan uzaklaşması da kişinin benlik bütünlüğü açısından sorun oluşturmaktadır. Travma sonrası artık kendisi olmadığının ifade edilmesi ve böylece aslında geçmiş benliğine yönelik yapılan vurgu, sadece geçmiş benliğin daha aşına olunan ve daha az hasar görmüş olmasından değil, bunun yanında daha öngörülebilir olmasından da kaynaklanmaktadır (Brison, 2002). Ancak zorunlu olarak yaşanan benlik farklılaşması ve eski benliğin değişmesi ve aşınması kişilerin zihinsel olarak yaşamaya devam edebilmelerini mümkün kılabilir. Benlik farklılaşması yaşayan bireylerin, aksi durumda travma ile baş edemeyeceklerini ve yaşayamayacaklarını ifade ettikleri belirtilmektedir (Brison, 2002). Bütün sürecin sonunda değişen ve sürekliliği bozulan benlik açısından aşınma yaşandığı öne sürülmektedir (Sayre, 1994).

Travma yaşayanlar sadece benlik kaybı ve aşınması yaşamasından öte, çoğunlukla artık kendilerini insan olarak hissetmedikleri ifade edilmektedir. Ancak daha sonrasında kendilerini anladıklarını düşündükleri kişilere o süreci anlatarak olayı dışsallaştırdıkları ve böylece tekrar insan olduklarını ifade ettikleri öne sürülmektedir (Brison, 2002). Bu kapsamda, benlik üzerinde yaşanan bozulmanın ne kadar şiddetli olduğu da böylece görülebilmektedir. Ayrıca uzun süreli fiziksel şiddete uğrayanların, sürecin bitiminde vücudunun şiddet gören bölgesini kendi bedeninden ayrı olarak ele aldığı ve bedeni olarak görmemeyi tercih ettiği ifade edilmektedir (Brison, 2002). Buna göre, benliğin bir parçası olarak değerlendirilen bedenin zarar görmesi de yine benliğin zarar görmesi ile ilişkilendirilmektedir. Travma sonrası, bireylerin benliklerinin bir diğer unsuru olarak gelecek beklentilerinin de aşındığı ve olumsuzlaştığı ifade edilmektedir (Wong vd., 2012). Daha önce de ifade edildiği gibi, benliğin geçmiş, bugün ve gelecek bağlantısında kırılma yaşandığından benliğin öngörülebilirliğinin zayıflaması ile gelecek de öngörülebilir olmaktan uzaklaşmaktadır. Dahası, kişilerin sadece kendi benliği ile değil, dünyanın geri kalanı ile bağlantısının kaybolduğu öne sürülmekte ve bu nedenle ancak benzer bir deneyim yaşayanların kendisini anlayabileceğini öne sürülmektedir (Sayre, 1994). Bu nedenle empati kuran bir dinleyicinin benliğin devam edebilmesi için önemli olduğu ifade edilmektedir (Brison, 2002).

Bu noktada, travma yaşayanların inanç sistemlerinin bilinmesinin yaşanan kaybın ve benlik ilişkisinin anlaşılabilmesi ve bireylerin söz konusu süreci aşmalarında katkı sağlanabilmesi açısından önemli olduğu ifade edilmektedir (Walsh, 2007). Bununla birlikte, travma sonrası bireylerin önceden bir inanç sistemine bağlılarsa ona daha çok bağlandıkları, bağlı değillerse de bağlanma eğiliminde oldukları öne sürülmektedir (Yılmaz ve Işıtan, 2012). Böylece din ve inanç, bireylerin benliklerinde geçmişe oranla daha önemli hale gelmektedir. Çünkü kendi kontrolünün dışında olan bir olayla ilgili kendi kontrolünün dışında olan bir sisteme sığınmak kişiler açısından rahatlatıcı olabilmektedir.

Travmatik kayıplar bireylere öfke, korku, üzüntü ve suçluluk gibi birçok farklı duyguyu yaşatmaktadır (Walsh, 2007). Bu nedenle, sığınmacı aileler, yaşanan bu duygu durumundan kurtulunması, fiziksel ve psikolojik travmanın ve kayıp hissinin atlatılması ve aynı zamanda yeni bir kültür ve yaşam tarzına uyum sağlama çabası gibi birçok durumla baş etmek zorunda kalmaktadır (Walsh, 2007). Bu noktada kişilerin sahip oldukları demografik ve diğer kişisel özelliklerinin söz konusu sürecin atlatılmasında önemli olup olmadığı tartışma konusudur. Travmatik olay sonrasında kadın ve erkeklerin yaşananlarla baş edebilme noktasında farklılaşmadığı, buna karşılık yüksek eğitim ve gelir seviyesi gibi faktörlerin travmanın atlatılabilmesinde olumlu etkilerinin olduğu belirtilmektedir. Bunun nedeni olarak söz konusu olanakların bireylere sağladığı sosyal bağlantılar olduğu ifade edilmektedir (Csikszentmihalyi ve Halton, 1981). Çünkü travmanın atlatılabilmesinde çevredeki insanların rolü önemli olmaktadır. Bu noktada, Dodson (1996) travmatik hatıraların ve kayıpların oluşturduğu benlik değişikliğinin ilişkisel benliğin kuvvetli olduğu toplumlar için geçerli olmadığını ifade etmektedir. Ancak Noble ve Walker (1997), travmatik olaylar sonrasında bireysel ve kolektif olmak üzere iki farklı travma biçiminin bulunduğunu ve bu nedenle de kişilerin hem bireysel hem de sosyal bir kavram olarak travmayı yaşadıklarını ifade etmektedir. Buna göre, toplumun bireysel veya kolektif olup olmadığından bağımsız olarak travma sonrası benlik aşınmasının yaşandığı ifade edilebilir.

Travma ve benlik ilişkisini daha detaylı ele almak gerekirse, az veya çok kontrol edebileceğimiz alanı içeren kişisel benliğimiz birlikte yaşadığımız hayvanlara, hayatımızda önemli olan kişilere ve sahip olduklarımız ile yaşadığımız ortama bağlıdır (Hill ve Reed, 1998). Bu çerçevede, travma sonrasında yaşanan kayıplar, bu başlıklar kapsamında ele alınmaktadır.

Aile, Komşu ve Arkadaşlar

Kişisel benliğin önemli unsurlarından birini, aile, komşular ve arkadaşlar gibi, hayatımızdaki önemli kişiler oluşturmaktadır. Travmatik bir olayla birlikte hayatımızda önemli yeri olan söz konusu kişilerin kaybı, sahip olunan benliğin de zarar görmesine yol açmaktadır (Walsh, 2007). Söz konusu kişilerin yaşanan geçmiş hatıralardaki yerleri ve söz konusu hatıraların travma ile birlikte değişme ve birey tarafından yeniden yazılma eğiliminde olması da benliğe zarar veren bir diğer noktayı oluşturmaktadır.

Bu noktadaki önemli konulardan biri, ilişkisel ve bağımsız olmak üzere, kişilerin sahip oldukları benliği oluşturan iki temel boyuttur. Travma ile birlikte her iki benlik boyutu da zarar görmeye birlikte (Noble ve Walker, 1997), önemli kişilerin kaybı, ilişkisel benlik boyutu daha öne çıkan bireyler açısından ayrıca önem kazanmaktadır. Bunun nedeni, travmatik olayla birlikte, bireyin benliğini oluşturan iki temel boyuttan biri olan ve bireyin diğer bireylerle ilişkileri bağlamında tanımlanmasına olanak veren ilişkisel benliğin zarar görmesidir (Brison, 2002).

Buna karşılık travmatik süreç toplumsal olarak bireyleri bir araya gelmeye zorlamaktadır (Noble ve Walker, 1997). Hatta kimi bireyler kendilerini bu süreçte başkaları ile ilgilenme üzerinden tanımlamaktadır (Wattanasuwan, 2005). Böylece, süreci atlatmak adına diğerleri ile kurulan ilişkiler yeni ve güçlü bir ilişkisel benliğin tanımlanmasına da olanak sağlamaktadır. Bunun yanında, her şeyin kendi kontrolü dışında değişmesi ile bağımsız benlik daha çok zarar görmektedir. Bunun sonucunda ise intihar etme eğilimi ve düşüncesinin oluştuğu belirtilmektedir (Brison, 2002). Sürecin atlatılmasından sonra ise bireyler bağımsız kimlikleri anlamında kendilerini güçlü hissetmektedir (Wattanasuwan, 2005).

Travmatik olay yaşayan bireylerdeki bir diğer eğilim, kendilerini benzer (genellikle daha kötü) durumdaki diğerleri ile kıyaslamak ve yeni benlik algısını böylece oluşturmaya çalışmaktır (Kates, 2001). Bu noktada hayatlarındaki önemli kişileri kaybeden kişilerin kendilerini kıyaslayacakları kişiler de azalmakta ve böylece kayıplar yeni benlik oluşturma süreçlerini olumsuz etkilemektedir.

Hayvanlar

Hayvanlar yanında yaşadıkları insanlar için arkadaş veya aileden biri olarak değerlendirilmektedir (Wasson ve Hill, 1998). Bu kapsamda, kişilerin kendi benlikleri ile benzerlik gösterdiklerini düşündükleri hayvan tür ve cinslerini birlikte yaşamak üzere tercih ettikleri ifade edilmektedir (Mosteller, 2008). Dahası birlikte yaşadıkları hayvanlara yönelik sevgiyi ya da sevgisizliği kendilerine yönelik olarak değerlendirmektedir (Wasson ve Hill, 1998). Kişiler birlikte yaşadıkları hayvanlar ile konuşmakta (Mosteller, 2008) ve aileden biri karşısında da çocuk torun vb. olarak değerlendirilmektedir (Wasson ve Hill, 1998). Onlara verilen isimler, onlarla çekilen fotoğraflar, yapılan yürüyüşler genişletilmiş benliğin bir parçasıdır ve hayvanın ölümü kişiye travma yaşatmaktadır. Böylece genişletilmiş benlik birlikte yaşanan hayvanları da kapsayacak şekilde genişlemektedir. Sonuç olarak ise kişiler hayatlarındaki önemli kişilerde olduğu gibi birlikte yaşadıkları hayvanların kaybında da benlik aşınması yaşayabilmektedir.

Çünkü hayvanlar aile, arkadaş olarak değerlendirilmekle birlikte, sığınılan ortamda kabul görmeme ihtimali bulunmakta, bu nedenle kişiler beraberinde götürmeyebilmektedir (Belk, 1989). Bu durum bireyler açısından önemli bir stres kaynağı olabilmektedir. Bunun nedeni, kişinin genellikle birlikte yaşanan hayvanın tüm sorumluluğunu kendi üzerinde görmesidir (Wasson ve Hill, 1998). Böylece, sorumluluğundaki ve benlik kapsamında değerlendirilen bir canlının geride bırakılması veya öldürülmesinin sorumluluğu bireyin benliğine zarar vermektedir.

Ev ve Eşyalar

Benlikle ilişkilendirilebilecek son unsur yaşanan ev ve sahip olunan eşyalardır. Ev, travma öncesinde hem özel hem de sosyal bir alan olarak değerlendirilmekte ve bu nedenle benliğin oluşturulduğu ve tanımlandığı alanı ve benliğin önemli bir unsurunu oluşturmaktadır (Korosec-Serfaty, 1984). Bu

kapsamda, evleri zarar gören ya da yok olan kişilerin yoğun bir benlik kaybı yaşadıkları belirtilmektedir (Belk, 1989). Bireyler daha güvenli olan başka bir ülkeye göç ile birlikte sosyal bağlantıları ve kültürel kökenlerine dair de bir kayıp yaşadıklarını hissetmekte ve bu nedenle kendilerini iki kültürden hiçbirine ait hissetmeyen “evsizler” olarak görmektedir (Walsh, 2007). Çünkü eve ve eşyalara dair gündelik ilişkiler bir anda yok olmakta ve bu nedenle ev artık özel alanı, güveni veya rahatlığı simgeleyen bir yer olmaktan çıkmaktadır (Noble ve Walker, 1997). Dahası kimi zaman sahipliklerin kişi için önemli olmasının nedeni söz konusu eşyaların belli bir bağlam ve kullanım yoluyla kazandıkları anlamdır ve söz konusu anlam ve kullanım kaybolunca eşyanın benlik üzerinde oluşturduğu alan da aşınmaktadır (Sayre, 1994). Bu noktada fiziksel olarak ayrıldıkları ev ve eşyalarından duygusal olarak ayrılmak için zaman bulamadıkları için, duygusal bağıllık bir süre devam etmekte, hatta ayrılırken kimi tehlikeleri göze alıp bunları da yanlarına almaya çalışabilmektedirler (Belk, 1989). Çünkü sahip olunan eşyalardan ayrılmak, bireylerin fiziksel ve bununla bağlantılı olarak duygusal anlamda genişletilmiş benliklerinin bir unsuru olarak gördükleri sahipliklerden uzaklaşmayı ifade etmektedir (Belk, 1989).

Bu bağlamda, eşyaların kişi için sahip oldukları önem söz konusu eşyaların geçmiş, gelecek ve şimdiki zamanda sahip olunan benliğe katkısı ile ilişkilendirilmektedir (Sayre, 1994). Bu önem, eşyaların gözden çıkarılma kolaylığını ve aynı zamanda yanına alınıp alınmayacağını etkilemektedir (Noble ve Walker, 1997). Kişilerin en pahalı olanlardan ziyade benlikleriyle en çok ilişkilendirdikleri eşyaları yanlarına alma eğiliminde oldukları ifade edilmektedir (Belk, 1989). Fotoğraflar, hediyeler veya günlükler gibi yerine tekrar yenisi koyulamayacak eşyalar bu noktada önemlidir. Çünkü söz konusu eşyaların güçlü duygusal çağrışımları bulunmakta (Noble ve Walker, 1997) ve bunun yanında kişilerin farklı bir birey olma isteklerini de yansıtmaktadır (Belk, 1989).

Benlik duygusunun sahip olunanların kaybı nedeniyle azalması, bireyleri benliklerinin yeniden inşası için tüketim yapmaya yönlendirmektedir (Belk, 1989). Bu kapsamda, sahip olunan eşyaların unutulması, söz konusu eşyanın temsil ettiği hayata ilişkin ilginin de kaybedilmesi olarak yorumlanmaktadır (Korosec-Serfaty, 1984). Bu noktada bireylerin bu süreci geçmişin tamir edilmesi olarak kurdukları ve yeni tüketim davranışları göstermedikleri, dahası bireyler tarafından bu sürece çok fazla anlam yüklemedikleri öne sürülmektedir (Noble ve Walker, 1997). Daha fazla anlam yüklenen sahipliklerin ise zamanla gerçekleşebileceği ifade edilmektedir (Belk, 1989). Bu çerçevede geçmişten kalma eşyaların da rol oynadığı, hatta geçmişte sıradan olarak değerlendirilen eşyaların bu sürecin sonunda geçmişle ilişkileri nedeniyle benlikle ilişkileri anlamında önem kazandıkları ifade edilmektedir (Belk, 1989). Dahası, yeni yaşam alanının veya eşyaların, uzun bir süre boyunca “ev” olarak değerlendirilmediği belirtilmektedir (Noble ve Walker, 1997).

YÖNTEM

Hatıraların olay travmatik olsa bile zamanla unutulabileceği ya da değişebileceği ifade edilmektedir (Stephens ve H., 1996). Bunun önüne geçebilmek adına görüşmeler olayın hemen arkasından gerçekleştirilmiştir. Bu kapsamda Türkiye-Hatay'a göç 2012 yılında başlamış, görüşmeler ise ilk gelenlerle 2013 yılı içerisinde gerçekleştirilmiştir. Görüşme yapılanlar Suriye'den gelen ilk gruba dahildirler ve söz konusu grup süreç içerisinde göç edenler arasında en varlıklı kesimi oluşturmaktadır. Görüşülenlerin neredeyse tamamı erkektir, sadece bir kadınla görüşülebilmektedir. Çünkü kamusal alanları genellikle erkekler kullanıyor ve kadınlarla görüşme yapmak oldukça zor. Görüşmecilerin yaşları 12-67 aralığında değişmektedir. Görüşülenler hakkında detaylı bilgi Ek 1'de sunulmaktadır.

Çalışmada yapılandırılmamış görüşme formu ile derinlemesine görüşme yapılmıştır. Görüşmede kişilerin Türkiye'ye gelmeden önce sahip olduklarına ilişkin hikayelerini anlatmaları istenmiş, bunun yanında Türkiye'de sahip oldukları ve olmadıkları da görüşülmüştür. Toplam dokuz kişiyle görüşülmüştür ve görüşmeler görüşmecilerin izniyle kayıt altına alınmıştır. Yazarlardan birisi Arapça bildiği için görüşmeler Arapça'yı daha iyi bilen bir araştırmacı ve yazar ile birlikte gerçekleştirilmiştir. Böylece temel sorunlardan biri olan dil sorunu çözülmüştür. Görüşülen kişilerin belirlenmesinde kartopu ve maksimum çeşitlilikten yararlanılmıştır. Bu kapsamda, görüşülen kişilerin etnik köken, mezhep ve yaş gibi faktörler açısından farklılaşması hedeflenmiştir. Çalışmada görüşmecilerin isimleri yerine görüşme sırasına göre A-I arasında harfler kullanılmıştır. Çalışmanın geçerlilik ve güvenilirliğini sağlamak adına görüşme notlarının detaylı olarak sunulmasına özen gösterilmiştir (Merriam, 1995).

Toplanan verilerin analiz edilmesinde Miles ve Huberman'ın geliştirdikleri model kullanılmıştır. Analiz sonucunda ortaya çıkan benzer ve farklı noktalar tablo yardımıyla sunulmuştur (Miles ve Huberman, 1984). Buna göre, analizi tamamlanan veriler Tablo 1'de sunulmaktadır.

BULGULAR

Çalışmanın bulgularında, kişilerin travma ve kayıp sonrasındaki benlik aşınmalarının değerlendirilmesinde literatürde de ele alınan üç ana başlık öne çıkmaktadır. Bunlar, kişinin çevresindeki insanlar, birlikte yaşadığı hayvanları ile sahip olduğu ev, işyeri ve eşyalardır.

Kaybedilen Yakın Çevre

Travmatik olaylar sırasında yakın çevrede bulunan aile, arkadaş ve komşuların kaybedilmesi, benlik erozyonu açısından önemli bir boyutu oluşturmaktadır (Walsh, 2007). Bu kapsamda, görüşülenlerin tamamı, yakın çevresinden birilerinin ya öldüğünden, ya onlardan haber alınamadığından, ya da Suriye'de kaldıkları için çok endişelendiklerinden bahsetmektedir. Bununla birlikte bir kısmı (A, B, G, ve I) söz konusu kayıplarla ilişkili benliklerinde ortaya çıkan

kayıp ve aşınımlardan bahsetmektedir. Buna göre hayatlarının, geçmişlerinin varlıklarının ve duygularının orada kaldığı ifade edilmektedir.

“Babam ve teyzemden haber alamıyoruz. Komşularımız, arkadaşlarımız herkes bir yerlere kaçtı, kiminin izini bilmiyoruz, kimi gözlerimizin önünde öldü. Hayatımız yani savaştan önceki hayatımız oraya gömüldü, artık son zamanlarda yaşam değildi bizimki. (...) Her şey kalsaydı da babam gelebilseydi keşke.” A

“Annemler, kardeşlerim, eşimin ailesi herkes orada kaldı hepsinin ayrı hayatları var sonuçta. Aslında bu yüzden her şey değişti, soluduğumuz hava, iklim, yemekler, arkadaşlar, komşular, günlük yaşamımızdaki alışkanlıklarımız ve dahası.” G

“Babamla yaşıyordum, babam toprağına çok bağlıdır ne yaptıysam onu getirmeye ikna edemedim. “Ölürsem bu topraklarda öleyim, bir mezarım olacaksa bu topraklarda olsun” diye Suriye’de kaldı. Ailemden mahrum kaldım, babamı göremiyorum, akrabalarımızdan haber alamıyorum, herkes canını kurtarma ve yaşam mücadelesiyle uğraşıyor, dağıldık var olan tüm hayatlarımız, geçmişimiz, varlıklarımız, duygularımız silgiyle silinir gibi silindi. Koskoca hayatlar, birikimler kurşun kalemle kağıda yazılmış yazı gibi silindi ama izi kaldı.” I

B söz konusu kayıpla baş edebilmek adına gelecekte olabilecek çocuğuna arkadaşın adını vermeyi düşündüğünden bahsetmektedir. Böylece benliğini onarmaya çalışmaktadır.

“Antakya’da evli bir kız kardeşim var onun yanında yaşıyorum, babam ordudaydı, annemle küçük kız kardeşim Urfa tarafında kalıyorlar onlar oraya kaçabilmişler. (...) Çocukluğumdan, mahallemden, okulumdan en yakın arkadaşımı kaybettim savaşta her şey onu kaybettiğim gün bitirmişti bende. Bana ne sorarsanız sorun benim için her şey onun öldüğü gün bitti. (...) Koşullar uygun olur mu bilmiyorum ama eğer her şey eskiye dönerse ve bir gün evlenirsem çocuğuma arkadaşımın adını vermek istiyorum, onu yaşatmak istiyorum.” B

Hayvanlar

Travmatik kayıplarda yaşanan kimlik aşınımlarına ilişkin ikinci boyut sahip olunan hayvanlardır (Belk, 1988). Bu kapsamda görüşülenlerden bir kısmı (A, C, E ve I) geçmişte hayvanlarının bulunduğundan bahsetmektedir. Bunlardan A ve E hayvanlarını Suriye’de kaybetmişlerdir. A evlerinin bir üyesi ve hayallerini köpeklerinin ölümüyle kaybettiklerini ifade etmektedir. Bu noktada (Hill vd, 2008) de, hayvanların aile üyesi veya arkadaş olarak değerlendirildiğini öne sürmektedir. Böylece kaybının da benliği zedelediği ifade edilmektedir.

“Bir köpeğim vardı Beethoven adı. Savaşta elektrik direklerini patlatıyorlardı altında kaldı. 8 yıldır bizimleydi, evimizin bir üyesiydi, savaş onu da aldı bizden. Hayallerimiz vardı eşimle çocuklarımıza arkadaş olacaktı, şimdi hayallerimiz de kalmadı.” A

“Köpeğim vardı ve yeni yavrulamıştı, fabrikanın bahçesinde besliyordum ne olduysa kayboldular, çok aradım bir daha bulamadım. Bir parçam kaldı sanki.” E

C ve I sahip olduğu hayvanı yanlarına aldıklarından bahsetmektedir. Ancak C hayvanın yaşam alanının Suriye’de kalmasını kendi evsizlikleriyle ilişkilendirmektedir. Dahası orada sahip olduğu ağaçların kaybindan da bahsetmektedir. I ise hayvanın yanında olmasının şu anda onun için ne kadar önemli olduğunu ifade etmektedir.

“Oğlumun küçük bir köpeği vardı onu da yanına aldı hatta ona söylemesem de ilerde anlayacaktır illaki, o köpeğin bahçesi bizim yaşadığımız yerd, artık o köpeğin bir bahçesi yok bizim gibi, o da mutlu olamayacak gittiği yerde. Bahçe her yerde bulursun elbet ama yaşadığın bahçeyi kaybedersen gittiğin her yer de bahçeye dikilmiş heykelden farkın kalmaz. (...) Kıyaslanmayabilir belki ama ağaçlarımı düşünüyorum çok emek vermişim kolay değil onlara bakmak, ağaçlardan mahsul alacak duruma getirmek çocuklarımdan bir farkı yoktu benim için.” C

“Evimiz yıkılmıştı, eşyalarımız dağıldı, beslediğim bir kuşum vardı, müdahale edildiğinde oturduğumuz yer karıştığında babamı elinde kafesle buldum. Şimdi Şems benimle birlikte. Şems’in yanımda olması bana manevi olarak güç veriyor.” I

Sahip Olunan Ev, İşyeri ve Eşyalar

Sahip olunan ev ve eşyalar, travma ile birlikte kişilerin benliklerinde aşınmaya yol açan üçüncü boyut olarak ifade edilmektedir (DeLorme vd., 2004; Korosec-Serfaty, 1984). Bu kapsamda görüşülenlerin tamamına yakını (E dışındakiler) Suriye’de sahip olduklarını ya kısmen ya da tamamen kaybettiklerinden bahsetmektedir. Bunlar arasında C ve D söz konusu kayıpları benlikleriyle ilişkilendirmektedir. C sahip olduklarını kaybetmeyle birlikte geçmişini ve alışkanlıklarını da kaybettiğinden bahsetmektedir. Bu noktada (Carroll vd., 2009) sahipliklerin kaybıyla birlikte gündelik ilişkilerin yok olduğunu ifade etmektedir. Csikszentmihalyi ve Rochberg-Halton (1981) de sahipliklerin geçmişle bağ kurmaya yaradığından bahsetmektedir. Böylece söz konusu kayıplar geçmişle bağın zedelenmesine yol açabilmektedir. D ise kaybettiklerinin etkisiyle kendini evinde hissetmemektedir. Walsh (2007) bu durumu kişilerin kendilerini evsizler olarak görmesiyle açıklamaktadır.

“Yaşadığım maddi zararlar çok fazla, ben demir ticareti yapıyordum, Suriye’ye inşaat demiri gönderiyordum, Suriye’den de hurda bakır ihraç ediyordum. Şirketim vardı, maddi durumum ve kazancım oldukça iyiydi. Aynı zamanda Suriye’de zeytinliklerim vardı ve badem ağaçlarım dönümlerce, zeytinyağı da üretip satıyorduk. Şimdi ise ne ağaçlarım kaldı ne de zeytinyağı yapabildik, her şeyimi kaybettim. (...) Yaşamımda değişmeyen bir şey kalmadı, çocukluğum, gençliğim her şey orada kaldı. Evim, işim, alışkanlıklarım her şey

değişti, artık bir evim yok ya da ben evimde yaşayamıyorum. Düşünsenize birden hayatınız değişiyor, yaptığınız tüm rutinler yok oluyor sadece yok olmakla da kalmıyor bir daha olup olamayacağını da bilmiyorsunuz.” C

“Yaşadığımız bölgede (Hama) her yer yıkılmamıştı, evimiz hala duruyor. Arabamız vardı, Suriye’de kaldı. Yanımıza gelirken pasaport hariç hiçbir şey almadık. Aslında burada mevsimlik işçi gibi hissediyorum kendimi, nasıl olsa savaş bitecek ve ülkeme geri döneceğim. Ülkemize, evimize, toprağımıza geri döneceğiz. Her şey bitmiş ve yeni hayatımız başlamış gibi hissetmek istemiyoruz. Geçici olarak bir yer değişikliği yaptık ve uygun zamanda ait olduğumuz yere döneceğiz. Kaldığımız yerden kalanlarla yeniden düzenimizi kurmaktan başka çaremiz yok.” D

Kurulan Yeni Eşyalar ve Ev

Görüşülenler arasında I hariç tamamı, yeni bir ev kurma ve yeni eşyalar alma konusuna olumsuz anlam yüklediklerini ifade etmektedir. Bir kısmının (C, D, F ve G) bunun “gerçek ev”lerine dönmeyeceklerinin kabulü olarak değerlendirdikleri anlaşılmaktadır. Bu konuda yaşlıların (A, C, H ve I) geçmiş yaşantılarına ve eşyalarına daha bağlı olduğu ve yeni bir ev kurulmasını daha çok yadırgadıkları görülmektedir.

“Burada bir ev kiraladık, evi döşemedik, en basit temel ihtiyaçları aldık, sanırım burada kalsak da annemin bu eve eşya alacağını sanmıyorum, annem geldiğinden beri bu konu ne zaman açılrsa kendini tutamıyor, sürekli ağlıyor.” A

“Ev kurmayı düşünmüyorum, ortam sakinleşince vatanıma dönmek için bekliyorum sadece, aksini düşünmek bile istemiyorum, otelde kalmakta ısrar etmemin nedeni de budur. Burada bir ev tutup döşeyemem, yeniden benim için zamanında farkında olmadığım anılarla dolu eşyalarımın yerine yenilerini alamam, alsam da bu beni mutlu etmeyecek. (...) Birçok ülkede iş yapabilirim birçok iş yaptığım ülkedeki bağlantılarımla oralarda yeni yaşamlar kurabilirim ama bunu düşünmek bile istemiyorum. Ben doğduğum yerde yaşamak, çocuklarıma doğduğum yerde anılarımla bir gelecek bırakmak istiyorum.” C

“Antakya’da kiralık bir evde kardeşlerimle yaşıyorum ancak temel ihtiyaç duyacağımız eşyaları aldık. Çünkü burada sürekli kalacağımıza ihtimal vermiyorum. O nedenle evi tam anlamıyla döşemedik.” D

“Eve eşya almadık aslında bir kısmını komşular vs. verdi bir kısmını çalıştığım mobilya mağazasından en temel olan birkaç parça eşya aldım, evde başka da bir şey yok aslında. Annem hala yadırgıyor her şeyi. (...) Bu konuları hiç konuşmuyor sanki biz burada yaşıyormuşuz da ben her gün mağazaya gidiyormuşum gibi bir düzen oluşturmuş kafasında onu yaşıyor.” H

F’de diğerlerinden farklı olarak Suriye’de kendisi için sembolik bir önemi olmayan ama oradan orayı hatırlatan tek getirebildikleri eşya olan cep telefonu önem kazanmıştır. G’de de benzer bir durum Suriye’den getirdiği kıyafetler

açısından yaşanmaktadır. DeLorme vd. (2004)'ün de ifade ettiği gibi böylesi travma süreçlerinin ardından geçmişte sıradan olarak değerlendirilen eşyalar bile artık anlam kazanmaktadır. G ise Suriye'ye geri dönerse evini tekrar kurarken de eski eşyalardan kurmak istediğini ifade etmektedir.

“Antakya’da bir ev kiraladık, evin durumu oldukça kötü, özellikle iki aylık kızım için hiç uygun bir ev değil, içinde eşya da yok, yenilerini de almıyoruz. Yeni bir düzen kuramıyoruz, burada yerleşeceğimizi düşünmek istemiyoruz. (...) Suriye’yi bana burada hatırlatan, yanımda olan tek bir şey var; Suriye telefonu, yazıları Arapça, kapak fotoğraflarım memleketimden yerlere ait, evimin fotoları var, burnuma özlem koktuğu zaman cebimden telefonumu çıkarıp fotoğrafları izliyorum, anadilimde yazıları okuyorum.” F

“Burada kiralık ev tuttuk ve her şeyimizi tekrar buradan satın almak zorunda kaldık çünkü Halep’ten gelirken hiçbir şey getiremedik. Her şey yeniden kurulacak yepyeni eşyalar, yepyeni evler, hiçbir hatırası hiçbir manevi geçmiş olmayan gıcır gıcır eşyalar ruhu kalmadı hiçbir eşyanın sanki. Komik gelebilir ama savaş biterse ve bir şekilde dönersek ülkemize ikinci el pazarı gibi bir şey kurulursa alabildiğim kadara eşya alırım oradan ki tarihleri olsun eşyaların, geçmişleri olsun. (...) Sanırım oradan getirdiğim kıyafetler çürüyene kadar atamam çünkü oralara ait başka hiçbir şey yok yanımızda.” G

I diğerlerinden farklı bir profil çizmektedir. Görüşülenler arasında yeni eşyalar aldığını ve yeni bir düzen kurmaya çalıştığını olumlu bir biçimde dile getiren tek görüşmecidir. O mevcut sahipliklerinin de etkisiyle benliğinin geçmiş benliğinden tamamen farklılaştığını ifade etmektedir. Bu noktada Carroll vd. (2009)’un da ifade ettiği gibi bu sürecin geçmişin bir tamiri olarak ele alındığı düşünülmektedir. Dahası benliklerinin yeniden inşası için tüketim yapmayı tercih etmektedir (DeLorme vd., 2004). Bunun nedeninin asker kaçağı olarak ve pasaportsuz olarak Türkiye’ye geçtiği için geri dönme umudunun olmaması olabileceği düşünülmektedir.

“Yaşadığım eve yeni eşyalar aldım, yeni bir düzen kurmaya çalışıyorum, babam olsa belki bu yeni eşyaları yadırgayabilirdi dediğim gibi o toprağına kültürüne çok bağlı biri. Belki hiçbir zaman babam kadar bağlı olmadım toprağına bilemiyorum. Aslında şimdi düşününce iyi ki olmamışım yoksa her şey benim için çok daha zor olurdu. (...) Sanki Halep’te bambaşka biriydim başka bir hayatım vardı, başka bir filmin oyuncusuydum, şimdi ise bambaşka bir filmin başka karakterde oyuncusu. Burada kurduğum her yeni ilişki her yeni ortamda kendimi çok farklı buluyorum, sanki bambaşka bir kişi olmuş ya da oluyorum gibi, anlatması çok güç.. Yepyeni bir başlangıç sebebi çok kötü de olsa yeni bir başlangıç ve bu başlangıçta her şeyi yeniden tanımlıyor gibiyim, hayata bakışımı, değerlerimi, özlemlerimi ve bunun gibi, bence bu süreci yaşayan bir şekilde ülkesinden kaçmış herkes yeni hayatlarına başlarken bunları hissediyorlar.” I

Anısı Olanlar

Kişilerin travma süreçlerindeki sahiplik kayıpları sırasında yanlarına benlikleriyle en çok ilişkilendirdikleri eşyaları aldıkları ifade edilmektedir (DeLorme vd., 2004). Suriye’de bıraktığı özel eşyalardan birçok görüşmeci (A, B, C, E, G ve H) bahsetmiştir. Bunlar, fotoğraf, tespih, günlük, kitap, anneden kalma çeyiz sandığı ve dededen kalma mobilya oyma aletidir. Bu eşyaların önem verilmesi ve özellikle getirilmeye çalışılmasının temel nedeninin tekrar yerine konulamayacak eşyalar olmasıdır (Carroll vd., 2009).

“Oradan kaçarken yanıma bir fotoğraf almayı isterdim, babamın olduğu, anıların olduğu, arkadaşlarımın olduğu bir fotoğraf, alamadık.” A

“Orada bıraktığım günlüğüm ve kitaplarım için çok üzülüyorum, günlük tutardım ve okumayı çok severdim hemen hemen harçlığımın hepsini kitaplara verirdim tarihe karşı bir ilgim vardı, askerliğimi bitirdikten sonra yüksekokula gidecektim.” B

“Annemle babam da yaşlı insanlar arabamızda yok onlar da öyle üstleriyle gelmişler. Babam atölye yıkılmadan önce babasından kalan, dedem de mobilyacıymış, mobilya üretiminde kullanılan küçük kesici oyma işlerinde kullanılan bir alet var onu yanında getirmiş. Bir gün savaş bitip dönerlerse ona güç verecekmiş, yeniden her şeyi kurabilmesi için. (...) Hiçbir şey tanıdık değil, her şey yabancı ama ben de yabancıyım, sadece akşam eve gittiğimde hissedebiliyorum bize ait bizim oralara ait bir şeyler.” H

Bunun yanında söz konusu eşyaları özellikle aldığını ifade eden görüşmeciler de bulunmaktadır. C tespihini, E, abisinin Suriye’li erkeklere özgü olan kol saatini, G fotoğrafları getirdiğinden bahsetmektedir. bu eşyaların yoğun duygusal çağrışımları olduğunu söylemek mümkündür (Carroll vd., 2009)

“Evimde asılı rahmetli anne babamın fotoğrafları. Olaylar başladığında can havliyle çıktık keşke fotoğrafları alabilseydim. Oradan getirebildiğim ve yanımdan hiç ayırmadığım işte elimde gördüğün tespihim, bu Suriye işidir, benim için manevi değeri de çoktur, babamın tespihidir ona da babasından kalmış, evden yanıma aldığım bir bu tespih bir de Kuran-ı Kerim başka da bir eşya almadım. Kim olduğumuzu hatırlayacak mıyız acaba? Ben şu an hangi kimlikle buradayım, nereye aitim, köklerim nerede, yaşamım nerde, elimde neler kaldı, kayıplarım yerine gelir mi, hadi maddi kayıpları toparladık diyelim ya duvarda asılı olan rahmetlilerin fotoğrafını nasıl yerine koyarım, işte buna kimsenin çözümü yok” C

“Orada bıraktığım kitaplarıma üzülüyorum, onları getiremedim. Çok sevdiğim ve Suriye işi olan Suriyeli erkeklerin kullandıkları bir kol saati vardı abimin, onu almıştım yanıma ama abimin haberi yok. Saati burada ben takıyorum. Belki de saati kullanarak evin büyük oğlu gibi rol üstleniyorum bilinçaltında biliyorum” E

“Sadece ben yanıma annemin ve kardeşlerimin fotoğraflarını aldım o da bulabildiklerimi evde çünkü yıkılmıştı dağılan eşyalardan bulabildiklerimi topladım. Ancak yerine koyulamayacak şeyler vardı elbette mesela anneannemden kalma bana düğün hediyesi olarak verdiği sandık. Ona da annesinden kalmış ve bu belki böyle sürüp gidecekti ben de kızıma verecektim ya da gelinime ama savaş hayatını kurduğumuz bu geleneğimizi sildi, geçmişimizi sildi sanki.” G

Kıyas

Travma sonrasında yaşanan eğilimlerden biri, kişilerin kendilerini aynı travmayı yaşamış genellikle daha kötü durumdaki “diğerleri”yle kıyaslaması ve kendi durumunun görece olumluluğu üzerinden aşınan benliklerini onarmaya çalışmalarıdır (McFarland ve Alvaro, 2000). Bu kapsamda F ve G de kendi durumlarını daha kötü durumda gördükleri kişilerle kıyaslamaktadır. Bu eğilim, kendilerini daha iyi hissetmelerini sağlamaktadır.

“Bizim maddi kayıplarımız çok oldu evet ama herkesin durumu hemen hemen aynı, en azından can kaybımız olmadığı için umudumuz var hala, savaş biter ve gider yeniden yaparız evimizi diye umutlanabiliyoruz ama maddi kayıplarının yanında yakınlarını, ailelerini kaybedenlerin umutları da kalmadı” F

“Belki birçok gelen kişilerden farkımız çok çaresiz olarak ve sıkışmış bir halde almadık bu kararı genciz, çalışabiliriz ve çocuğumuz için bunun daha iyi olacağına karar verdik dolayısıyla çok travmatik durumda değiliz aslında. Yeni evimize eşyalar alırken dik durmak için psikolojik olarak çok öğüt verdik kendimize çok üzülmeden, arkamıza bakmadan, kendimizi yıpratmadan yapabildiğimiz ölçüde çocuğumuz için sağlıklı olanı yapmaya çalışıyoruz. Eşim çok sağlıklı biriydi şimdi 40 kiloya düştü sıkıntısından ve biz ayakta kalmak zorundayız o nedenle toparlamaya çabalıyoruz.” G

McFarland ve Alvaro (2000) daha kötüyle kıyaslamanın “genellikle” yaşanan durum olduğunu ifade etmekte ve bu durumun istisnaları bulunmaktadır. Buna göre H, kendi durumunun çevresindeki herkesten daha kötü olduğunu ifade etmektedir. Bunun sonucunda ise her şeyinin ve kimliğinin kayb olduğunu öne sürmektedir.

“Bir kaçığım, savaş şimdi bitse bile benim dönme şansım kalmadı. Suriye benim için bitti. Bundan sonrası ne olur bilemiyorum, ne yaparım neler yaşarım hiçbir fikrim yok. Hayata neresinden nasıl başlarım bilmiyorum. Suriye’de bir işim bir geleceğim vardı şimdi amacım sadece hayatta kalabilmek ve günlük yaşamımı sürdürebilecek kazancı sağlamak. (...) İşim, geçmişim, komşularım, evim, dilim her şeyim değişti hatta önceden bir kimliğim vardı şu an kimliksizim nereye aitim nereliyim, nerede okudum ne iş yapardım hiçbir şey konuşamam.” H

Çalışma sonuçları Tablo 1’de özetlenmektedir.

Tablo 1: Sonuçlar

	Aile, Komşu ve Arkadaşlar	Hayvanlar	Ev ve Eşyalar				Genel Değerlendirme
			Ev ve Eşyaların Kaybı	Kurulan Yeni Ev ve Eşyalar	Anısı Olan Eşyalar	Kıyas	
A	+	+		+	+		++++
B	+				+		++
C		+	+	+	+		++++
D			+	+			++
E		+			+		++
F				+		-	
G	+			+	+	-	++
H				+	+	+	+++
I	+	+		+			+++
Kaynak	(Walsh, 2007)	(Belk, 1988; Hill vd., 2008)	(Carroll vd., 2009; Csikszentmihalyi ve Halton, 1981; DeLorme vd., 2004; Hill vd., 2008; Korosec-Serfaty, 1984; Walsh, 2007)	(Carroll vd., 2009; DeLorme vd., 2004)	(Carroll vd., 2009; DeLorme vd., 2004)	(Kates, 2001)	

Not:

- 1) Her bir artı bireyin söz konusu kimlik aşınma boyutuyla ilgili yargısının bulunduğunu ifade etmektedir.
- 2) Her bir eksi, bireyin söz konusu alanda kimliğini koruma çabasını ifade etmektedir.
- 3) Genel değerlendirme her bir birey için toplam artı sayısından eksi sayısının çıkarılmasıyla oluşturulmaktadır. Buna göre bireyin benlik aşınımını hangi yoğunlukla yaşadığını ifade etmektedir. (Artı sayısının fazla olması daha yoğun kimlik aşınımını ifade etmektedir.)

SONUÇ

Çalışmada 2010 yılında Suriye’de başlayan olayları takiben Suriye’den Türkiye’ye sığınan bireylerin sahip oldukları iş, ev, yakın çevre, eşyalar, hatıralar ve evcil hayvanları beklenmedik şekilde kaybettiklerinde yaşadıkları travma ve travmanın sonunca benliklerinde oluşan aşınmalar genişletilmiş benlik kuramının “sahip olduklarımızın da benliğimizin bir parçası olduğu” yaklaşımından hareketle ele alınmıştır. Kişilerin sahiplikleri literatürle ilişkili olarak aile, yakın çevre, birlikte yaşadığı beslediği evcil hayvanlar, sahip olduğu ev, iş ve eşyalar olarak belirlenmiştir. Buna göre, kişilerin yakın çevrelerinden yaşadıkları kayıpların ilişkisel benliklerinde aşınmalara neden olduğu belirlenmiştir. Görüşülenlerden (A, B, G ve I)’nın yakın çevrelerinde yaşadıkları kayıpların benliklerinde, geçmişlerinde ve geleceklerinde nasıl bir aşınma yarattığı açıkça ifade

edilmektedir. Hatta yaşanan kayıpların benlik üzerinde yarattığı aşınmaları onarmak için kimi bireyler kendilerini bu süreçte başkaları ile ilgilenme ya da anısını yaşatma üzerinden tanımlayarak benliklerini onarma yoluna gitmişlerdir (Wattanasuwan, 2005) Bu durum savaşta çocukluk arkadaşını kaybeden “B” görüşmecisinin çocuğuna kaybettiği arkadaşının ismini vererek onu yaşatma ve benliğini onarma gayretiyle de örtüşmektedir. Kişilerin sahipliklerini beklenmedik şekilde kaybettiklerinde yaşadıkları travma sonucu kimlik aşınımına sebep olan bir diğer boyut kişinin sahip olduğu hayvanlardır. Kişiler sahip oldukları hayvanı benliklerinin bir parçası olarak kabul etmekte ve bu sahipliğin kaybı durumunda benlik aşınması yaşayabilmektedirler. Sahiplikler kişinin benliğinin bir parçası olabildiği gibi yaşanan travmalar da kişinin benliğinin bir parçası olabilmektedir. Bu bağlamda sahipliklerin kaybı ve travmalar kişinin geçmişe ilişkin anıları ve geleceğe ilişkin beklentileri ile ilişkili olduğundan söz konusu durumda kişiler geçmiş, mevcut ve gelecek benlikleri ile ilgili ilişki kurmakta zorlanmaktadır. Bu bağlamda görüşülenlerden A ve E sorumluluğundaki hayvanların öldürülmesinin benliklerini zedeledikleri, bir parçalarının eksildiği ve hayallerinin yok olduğu yönünde duygularını ifade etmektedirler. Görüşülenlerden C ve I’nın sahip oldukları hayvanları yanlarında getirebilmiş olmaları benliklerinde meydana gelen aşınmaları onarma anlamında kişilere katkı sağlamaktadır.

Literatürde kişilerin ev ve eşyalarının kayıpları dolayısıyla yaşadıkları travma benliklerinde aşınmaya yol açan diğer bir boyut olarak ele alınmaktadır. Bu kapsamda görüşülenler (E dışındakiler) Suriye’de sahip oldukları ev ve eşyalara ait kayıplardan bahsetmektedir. C sahip olduklarını kaybetmekle birlikte geçmişle bağının zedelendiğini, geçmişinde sahip olduğu alışkanlıkları kaybettiğini ifade etmekte, bu durum da Carroll vd. (2009) ile Csikszentmihalyi ve Halton (1981)’in sahipliklerin kaybıyla birlikte kişilerin geçmişleri ve geçmişteki gündelik ilişkilerinin yok olduğu veya zedelendiği iddiasıyla örtüşmektedir. Kişilerin sahip oldukları ev benliğin oluşturulduğu alanı temsil etmesi bakımından benliğin önemli bir unsurunu oluşturmaktadır. Görüşülenlerden C ve D söz konusu ev kayıplarını benlikleriyle ilişkilendirmekte ve Türkiye’de yeni ev ve eşyalar alma durumuna olumsuz anlamlar yüklemektedirler. Görüşülenler arasında sadece I yeni ev ve eşyalara sahip olma konusunda girişimlerde bulunmuş ve söz konusu sürece olumlu anlamlar yüklemiştir. Yukarıda da bahsedildiği üzere kişilerin yaşadıkları travma ve kayıplar geçmiş, mevcut ve gelecek benlikleri arasında ilişki kurmayı zorlaştırmaktadır. Bu noktada I’nın geçmiş benliği ile mevcut benliğinin farklılaştığı ve mevcut yeni durumla birlikte benliğini yeniden inşa etme çabasında olduğu görülmektedir. Türkiye’de yeni bir ev veya eşya sahipliği konusunda A, C, H ve I’nın ifadelerinden genellikle yaşlıların sahip oldukları eşyalara daha bağlı olduğu ve değişen koşullarında yeni ev ve eşya sahipliğine mesafeli oldukları anlaşılmaktadır. Daha önce de bahsedildiği üzere kişiler sahip oldukları eşyalara bir anlam yüklemekte ve bu sahipliklerin kaybedildiği durumlar da eşyaların hem kullanımı hem de kazandıkları anlam zedelenmektedir. Bu nedenle kişiler sahip oldukları ev ve eşyalardan gönülsüz olarak ayrılmak zorunda kaldıklarında bazı

riskleri göze alarak maddi değerinden ziyade duygusal bağ kurdukları eşyaları yanlarına alma eğilimindedirler. Bu noktada çalışma kapsamında görüşülenlerden F Suriye’de sahip olduğu cep telefonuna böylesi bir anlam yüklemiş ve telefonunun dilinin Arapça olması, memleketine ait fotoğrafların yer almasıyla da ayrı bir duygusal bağ kurmuştur. Aynı şekilde G de Suriye’den getirdiği kıyafetler açısından benzer bir durumu ifade etmiştir. Bunlara ek olarak C tespihini, E abisinin Suriyeli erkeklere özgü olan kol saatini, G fotoğrafları getirdiğini belirtmiştir. Görüşülenlerin ifadelerinden daha önceden bu eşyalara bu denli anlam yüklenmediği yaşanan travma sonrasında söz konusu eşyaların daha fazla önem ve anlam kazandığı anlaşılmaktadır. Görüşmecilerin yanlarında getiremedikleri ama benlikleriyle ilişkilendirdikleri A, B, C, E, G ve H’nin ifadelerinde yer alan birçok eşya bulunmaktadır. Söz konusu eşyalar fotoğraf, tespih, günlük, kitap, anneden kalma çeyiz sandığı ve dededen kalma mobilya oyma aleti vb. türdendir. Bahsi geçen eşyaları önemli kılan ortak nokta ise yeniden sahip olunarak yerine konulamayacak eşyalar olmasıdır. Çünkü bu eşyalar yaşanmışlıkları, hatıraları ve değer verilen insanlarla ilişkilerin çağrışımlarını barındırmaktadırlar.

Kişilerin travma sonrasında karşılaştıkları bir diğer süreç ise “kıyas” olarak ifade edilmektedir. Bu süreçte kişiler kendilerini benzer travmalar yaşamış kişilerle karşılaştırarak kıyasladıkları kişilerin daha kötü durumları üzerinden aşınan benliklerini onarmaya çalışmaktadırlar. Çünkü bu kıyaslama kişilerin kendilerini daha iyi hissetmelerine imkân vermektedir. Bu kapsamda görüşülenlerden F ve G de söz konusu ifadelerle rastlanmaktadır. Sadece H kişisinde farklı ifadeler yer almakta ve kıyasladığı herkesten daha kötü bir durumda olduğunu belirtmektedir.

Araştırma kapsamında görüşülenlerden özellikle A ve C’nin diğerlerine göre daha yoğun kimlik aşınması yaşadıkları ulaşılan sonuçlar arasındadır. Bu durumun kişilerin Suriye’de sahip oldukları maddi imkân ve varlıkların kaybıyla doğru orantılı olduğu düşünülmektedir. Görüşülenlerden H ve I ise ikinci derecede kimlik aşınması yaşayan görüşmecilerdir. Bu durum görüşmecilerin ikisinin bekâr oluşu ve Türkiye’ye tek başlarına gelmiş olmalarının yaşadıkları kimlik aşınması üzerinde etkili bir faktör olduğu şeklinde yorumlanmaktadır. Görüşmecilerin Türkiye’ye gelişlerinde birlikte geldikleri aile üyelerinin varlığı ve Türkiye’de tanıdıklarının olması yaşadıkları kimlik aşınması ve onarımı üzerinde etkili olduğu belirlenmiştir. Tek kadın görüşmeci G ise Suriye’de çalışma hayatında yer almamış ancak şimdi bulunduğu koşullardan kaynaklı çalışmak zorunda kalmıştır. Kişinin yaşamında ve üstlendiği rollerde bu denli değişiklik yaşamaması ve benzer travmaları yaşayan kişilerle kıyaslama yoluyla benliğini onarma çabası hem ilişkisel hem de bağımsız benliğinin tanımlanmasına katkı sağlamaktadır.

Çalışmada sahipliklerin beklenmedik bir şekilde kaybedildiğinde bunun benlik üzerindeki etkisi ele alınmıştır. Suriye’den Türkiye’ye sığınanlar kapsamında yeni kimlik inşası üzerine konuya ilişkin araştırma soruları

geliştirmeye de izin veren nitel yönelimli çalışmaların yapılmasının konu hakkında derinlemesine bilgi sağlamak noktasında faydalı olacağı düşünülmektedir.

KAYNAKÇA

Aaker, J. ve Akutsu, S. (2009). Why do people give? The role of identity in giving. *Journal of consumer psychology*, 19 (3): 267-270.

Belk, R. W. (1988). Possessions and the extended self. *Journal of Consumer Research*, 15 (2): 139-168.

Belk, R. W. (1989). Extended self and extending Paradigmatic perspective. *Journal of Consumer Research*, 16 (1): 129-132.

Belk, R. W. (1990). The role of possessions in constructing and maintaining a sense of past. M. E. Goldberg, G. Gorn ve R. W. Pollay (Der.) *Advances in Consumer Research*, Vol. 17: İçinde 669-676. Provo, UT: Association for Consumer Research.

Berntsen, D. ve Rubin, D. C. (2007). When a trauma becomes a key to identity: Enhanced integration of trauma memories predicts posttraumatic stress disorder symptoms. *Applied Cognitive Psychology*, 21 (4): 417-431.

Brison, S. J. (2002). Outliving oneself: Trauma, memory, and personal identity. C. L. Mui ve J. S. Murphy (Der.) *Gender Struggles: Practical Approaches to Contemporary Feminism*: İçinde 137-165. USA: Rowman & Littlefield Publishers.

Carroll, B., Morbey, H., Balogh, R. ve Araoz, G. (2009). Flooded homes, broken bonds, the meaning of home, psychological processes and their impact on psychological health in a disaster. *Health & Place*, 15 (2): 540-547.

Csikszentmihalyi, M. ve Halton, E. (1981). *The meaning of things: Domestic symbols and the self*: Cambridge University Press.

DeLorme, D. E., Zinkhan, G. M. ve Hagen, S. C. (2004). The process of consumer reactions to possession threats and losses in a natural disaster. *Marketing Letters*, 15 (4): 185-199.

Dodson, K. J. (1996). Peak experiences and mountain biking: Incorporating the bike into the extended self. *Advances in Consumer Research*, 23: 317-322.

Hill, R. P., Gaines, J. ve Wilson, R. M. (2008). Consumer behavior, extended-self, and sacred consumption: An alternative perspective from our animal companions. *Journal of Business Research*, 61 (5): 553-562.

Hill, R. P. ve Reed, R. (1998). The process of becoming homeless: An investigation of female-headed families living in poverty. *Journal of Consumer Affairs*, 32 (2): 320-341.

Hirschman, E. C. ve Hill, R. P. (2000). On human commoditization and resistance: A model based upon Buchenwald concentration camp. *Psychology and Marketing*, 17 (6): 469-491.

Kates, S. M. (2001). Disposition of possessions among families of people living with AIDS. *Psychology and Marketing*, 18 (4): 365-387.

Kleine, R. E. ve Kleine, S. S. (2000). Consumption and self-schema changes throughout the identity project life cycle. *Advances in consumer research*, 27: 279-285.

Kleine, S. S., Kleine III, R. E. ve Allen, C. T. (1995). How is a possession "me" or "not me"? Characterizing types and an antecedent of material possession attachment. *Journal of Consumer Research*, 22 (3): 327-343.

Korosec-Serfaty, P. (1984). The home from attic to cellar. *Journal of Environmental Psychology*, 4 (4): 303-321.

McFarland, C. ve Alvaro, C. (2000). The impact of motivation on temporal comparisons: Coping with traumatic events by perceiving personal growth. *Journal of personality and social psychology*, 79 (3): 327-343.

Merriam, S. (1995). What can you tell from an N of 1?: Issues of validity and reliability in qualitative research. *PAACE Journal of Lifelong Learning*, 4: 51-60.

Miles, M. B. ve Huberman, A. M. (1984). *Qualitative data analysis: An expanded sourcebook*. Sage publications.

Mittal, B. (2006). I, me, and mine-how products become consumers' extended selves. *Journal of Consumer Behaviour*, 5 (6): 550-562.

Mosteller, J. (2008). Animal-companion extremes and underlying consumer themes. *Journal of Business Research*, 61 (5): 512-521.

Noble, C. H. ve Walker, B. A. (1997). Exploring the relationships among liminal transitions, symbolic consumption, and the extended self. *Psychology & Marketing*, 14 (1): 29-47.

Sayre, S. (1994). Possessions and identity in crisis: Meaning and change for victims of the Oakland firestorm. *Advances in consumer research*, 21: 109-114.

Shankar, A. (2000). Lost in music? Subjective personal introspection and popular music consumption. *Qualitative Market Research: An International Journal*, 3 (1): 27-37.

Stephens, D. L. ve Hill, R. P. (1996). The dispossession of animal companions: A humanistic and consumption perspective. *Society and Animals*, 4 (2): 189-210.

Stryker, S. ve Burke, P. J. (2000). The past, present, and future of an identity theory. *Social psychology quarterly*, 63 (4): 284-297.

Van De Mierop, D. (2008). Co-constructing identities in speeches: How the construction of an 'other' identity is defining for the 'self' identity and vice versa. *Pragmatics*, 18 (3): 491-509.

Walsh, F. (2007). Traumatic loss and major disasters: Strengthening family and community resilience. *Family process*, 46 (2): 207-227.

Wasson, R. R. ve Hill, R. P. (1998). The process of becoming homeless: an investigation of female-headed families living in poverty. *Journal of Consumer Affairs*, 32 (2): 320-342.

Wattanasuwan, K. (2005). The self and symbolic consumption. *Journal of American Academy of Business*, 6 (1): 179-184.

Wong, P., Hogg, M. K. ve Vanharanta, M. (2012). Consumption narratives of extended possessions and the extended self. *Journal of Marketing Management*, 28 (7-8): 936-954.

Yılmaz, S. ve Işıtan, İ. (2012). Doğal afetlerin psiko-sosyal sonuçları: Van depremi örneği. *Toplum Bilimleri Dergisi*, 6 (11): 7-30.

EK 1: Görüşmecilere Ait Bilgiler

A: Erkek, Kürt, 26 yaşında, evli, çocuğu yok. Annesi ve eşi de yanında. Babası Suriye’de kalmış. Halep’te kendi deyimiyle “fabrikadan küçük, atölyeden büyük bir imalathane”nin sahibiymiş, evi ve arabası da varmış. Yabancı dili var, yüksekokul mezunu, turistik bir tesiste yine kendi deyimiyle “ne iş olsa yapıyor”; bulaşık, garsonluk, mutfak, vb.

B: Erkek, Arap, Alevi, 23 yaşında, bekar. Olaylar başladığında askerdeymiş ve orda en yakın arkadaşı ölmüş. Evleri yıkılmış. Tarih okumak istiyormuş olaylar öncesi. Çok iyi İngilizce biliyor. Annesi ve kız kardeşi Urfa’ya kaçabilmişler. Antakya’da evli kız kardeşinin yanında yaşıyor.

C: Erkek, Türkmen, Sünni, 67 yaşında, evli, iki erkek iki kız çocuğu var. Demir ticareti yapıyormuş, şirketi varmış ve kendi deyimiyle “maddi durumu ve kazancı oldukça iyi”ymiş. Aynı zamanda zeytinlikler ve badem ağaçları varmış ve zeytinyağı üretip satıyorlarmış. Eşi ve oğulları Antalya’da yaşıyor, kızları yaşadıkları bölge görece sakin olduğu için Suriye’de kalmışlar.

D: Erkek, Arap, Sünni, 32 yaşında, bekar. İnşaat mühendisliği bölümünü bitirmiş, hemen üzerine Suriye’de gerginlik başlamış. Anne ve babası öğretmen ve Suriye’ye girip çıkıyorlar, bu yüzden maaşları devam ediyormuş. Kardeşleriyle birlikte kendi deyimiyle “bulduğu işte çalışıyor”muş.

E: Erkek, 17 yaşında, 12. sınıfa geçmiş, öğrenci. Halep’te babasının tekstil fabrikası varmış. Evleri ve fabrikaları yıkılmamış ama gelecekte tehlikeli olabileceği endişesiyle Suriye’yi terk etmişler. Suriye’deyken kendi deyimiyle “evin şımarık oğlu”yken burada çalışma zorunda kalmış. Kasap yanında çalışıyor. Diğerlerine göre daha erken Türkiye’ye geçmişler ve bu nedenle eşyalarının büyük bir kısmını taşıyabilmişler.

F: Erkek, Sünni, 30 yaşında, evli, iki çocuğu var. Çocuklarından biri Türkiye’ye geldikten sonra doğmuş. Şam’da iki kardeşleriyle birlikte ortak olduğu çorap fabrikası varmış. Evleri ve fabrikaları yıkılmış ve yağmalanmış. Kardeşleri Lübnan’a gitmiş, onun da gitme planları var.

G: Kadın, Arap, Alevi, 20 yaşında, evli, bir çocuğu var. Suriye’de iki yıllık üniversite bitirmiş, çalışmıyormuş, burada kuaförde çalışıyor. Eşi elektronik mühendisi ve Halep’te şirketi varmış, Türkiye’de bilgisayar tamiri dükkanında çalışıyormuş. Maddi zorluklar nedeniyle çalışmak zorunda kalmış.

H: Erkek, Arap, Sünni, 25 yaşında, bekar. Suriye’de orduda çalışıyormuş, Türkiye’de mobilya mağazasında çalışıyor. Babasının mobilya atölyesi varmış. Ordudan kaçarak geldiği için kimliği ve pasaportu bile olmadan gelmiş.

I: Erkek, Arap, Sünni, 24 yaşında, bekar. İki yıllık bilgisayar bölümü mezunuymuş, bilgisayar dükkanı varmış Suriye’de. Türkiye’de mobilya atölyesinde çalışıyor. Annesi savaştan önce ölmüş, babasıyla yaşıyormuş. Babası Suriye’yi terk etmemiş, tek başına gelmiş Türkiye’ye o yüzden.

